Paloniemen rakennusinventointi 2008

Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus
Katariina Ockenström

SISÄLLYS

ESIPUHE 3

PALONIEMEN ALUEEN HISTORIAA 4

INVENTOIDUT KOHTEET 7

Kartanoalue 7
1 Kartanon entinen navettarakennus 8
2. Kartanon entinen kanala 9
3. Kartanon entinen viljamakasiini / Paloniemen VPK 10
4. Kartanon huvimaja 11
5. Kartanon venevaja 12
6. Metsänvartijan mökki 13
7. Vanhainkoti 14
8. Vanhainkodin asuinrakennus 15

Sairaala-alue 16
9. Paloniemen sairaalan päärakennus 17
10. Paloniemen sairaalan asuntolarakennus 18
11. Asuinrivitalo 19

Kanneljärven opisto 20
12. Kanneljärven opiston päärakennus 21
13. Opiston johtajan asuinrakennus 22
14. Saunarakennus 1 23
15. Saunarakennus 2 24

Hiiden koulu 25
16. Hiiden koulu 26

Rajakumpu 27
17. Asunto Oy Lohjan Rajakumpu 28

LÄHTEET 29

Kannen kuvat:
Ylinnä Näkymä kartanonmäeltä kaakkoon kohti talouspihaa 1900-luvun alussa. LM54
Alh.vas. Ilmakuva luoteesta 27.5.2003. Hannu Vallas/Lentokuva Vallas Oy.
Alh. oik. Kaupungin uimaranta Lohjanjärven rannalla. K.O. 2008

ESIPUHE

Paloniemen rakennusinventointi on vireillä olevan Paloniemen osayleiskaavan taustaselvitys. Inventoinnin tarkastelualueena toimii osayleiskaava-alue, joka sijaitsee Hormajärven ja Lohjanjärven välisellä kannaksella, Paloniemen kylän alueella. Inventointialue rajautuu pohjoisessa Lohja-Sammatti maantiehen ja etelässä Lohjanjärveen. Maantien pohjoispuolelta aluerajauksessa on mukana myös Kanneljärven opiston alue. Idässä inventointialue rajautuu Haukilahteen ja lännessä Vaahteriston tilalle johtavaan tiehen.

Paloniemen rakennusinventointi koostuu alueen historiallisten vaiheiden kuvauksesta sekä rakennettujen alueiden ja niillä olevien yksittäisten kohteiden kuvauksesta. Työssä on pyritty selvittämään osayleiskaava-alueen rakennuskannan kulttuurihistorialliset arvot ja löytämään alueelta paikallishistorian kannalta merkittävimmät rakennukset.

Käytettävissä olleen ajan niukkuuden vuoksi tutkimuksessa on keskitytty selvittämään lähinnä perustiedot alueen rakentumisesta ja vanhimmista rakennuksista. Näin ollen inventointi voi toimia tausta-aineistona tarkemman tutkimustarpeen selvittämiseksi. Kohteet on inventoitu ainoastaan ulkopuolelta.

Inventoidut kohteet on valittu maastokäyntien ja kiinteistörekisteritietojen perusteella. Tutkittaviksi rakennuksiksi ovat valikoituneet 17 parhaiten säilynyttä rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti merkittävää rakennusta, jotka ovat valmistuneet ennen vuotta 1980. Kohteet on kuvattu syyskuussa 2007 ja tammikuussa 2008.

Inventointityön pääasiallisina lähteinä ovat olleet Lohjan kaupungin rakennusvalvonnan piirustusarkistot, kartta- ja kaava-arkisto sekä paikkatietoaineistot. Tutkimustyössä on hyödynnetty myös Lohjan museon historiallista kuva- ja kartta-arkistoa.

Kohteet on arvotettu vakiintunein inventointikriteerein arkkitehtonisten, historiallisten sekä maisemallisten arvojen mukaan. Lisäksi on arvioitu kohteiden säilyneisyyttä. Kullekin kriteerille on annettu numeroarvo 1-4, jossa yksi on korkein arvo. Numeroarviointi soveltuu kohteiden keskinäiseen vertailuun.

Lohjan kaupunkisuunnittelukeskuksen tilaaman inventoinnin on laatinut arkkitehti Katariina Ockenström. Työtä ovat ohjanneet Lohjan kaupungin asemakaava-arkkitehti Leena Snellman-Kihlman ja Lohjan museon johtaja Eero Ahtela.

Lohjalla 31.1.2008

Katariina Ockenström, arkkitehti

PALONIEMEN ALUEEN HISTORIAA

Varhaisimmat merkit inventointialueen asutuksesta ovat kivikaudelta peräisin. Muinaisjäännöksiin lukeutuvia esihistoriallisia kivikauden ja rautakauden asuinpaikkoja on löydetty runsaasti etelään viettäviltä hieta- ja hiekkarinteiltä, nykyisten peltojen ja kallioselänteiden rajavyöhykkeiltä. Löydöt sijoittuvat muinaisen Litorinameren rantaviivan tuntumaan (noin 40 mpy). Alueelta on tehty myös kaksi rautakauden hautapaikkalöytöä, jotka sijaitsevat Niemenahon alueella ja Paloniemen vanhainkodin eteläpuolisilla kallioilla.

Paloniemen kylä sai pysyvän asutuksensa keskiajan kuluessa. Kylän sijainti oli asutuksen sijoittumiselle edullinen. Kylää ympäröivät vesistöt toimivat tärkeinä kulkureitteinä ja laajat savi- ja hiesumaat sopivat hyvin viljelykseen. Kylän asutus keskittyi korkeammille kallioharjanteille. Inventointialueella oli keskiajan lopulla kaksi asuinpaikkaa. Toinen asuinpaikka sijaitsi Paloniemen kartanon (nykyisen vanhainkodin) mäellä ja toinen Humppilan tilan vanhalla paikalla Hormajärven rannan tuntumassa.

Inventointialuetta laajemmassa Paloniemen kylässä oli historioitsija Torsti Salosen mukaan keskiajan lopulla seitsemän tilaa. Vuosina 1625-1656 Paloniemen tilan omistanut vouti Hans Mattsson hankki useimmat kylän tilat omistukseensa. 1600-luvun lopulla kylässä oli enää kaksi maatilaa, Paloniemi ja Terva. Paloniemen tilan lampuotitilana ollut Terva yhdistettiin Paloniemeen vuonna 1760. Tilaan yhdistettiin vuonna 1900 myös Humppilan yksinäinen perintötila. Paloniemen kartano käsitti 1900-luvun alussa noin 950 ha maata.

1700-luvun lopulla Paloniemen kartanolla oli kaksi torppaa, jotka sijaitsivat Lylyisten niemeen johtavalla kannaksella. Vuonna 1800 kartanolla oli kuusi torppaa ja vuonna 1900 viisi torppaa.

Vanhojen karttojen perusteella asutus pysyi keskiajalla muodostuneilla asuinpaikoilla 1800-luvun loppupuolelle saakka, mahdollisesti pidempäänkin. Asutus laajeni peltojen reunaan, maantien varrelle ja rannoille varsinaisesti vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Lohjan kunta osti Paloniemen kartanon vuonna 1930. Tila käsitti tuolloin Paloniemen ja Outamon ratsutilat sekä Humppilan ja Varolan verotilat. Kartanon päärakennukseen sijoitettiin kunnan vanhainkoti. Tilalla jatkettiin kuitenkin edelleen maanviljelystä.

Alueen vanhimmat, Paloniemen kartanoon kuuluneet rakennukset ovat 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Kartanovaiheesta ovat säilyneet mm. arkkitehti Eliel Saarisen suunnittelemat huvimaja, metsänvartijan asunto ja venevaja. Saarisen suunnittelema kartanon päärakennus paloi vuonna 1950. Sen paikalle rakennettiin nykyinen vanhainkoti vuonna 1953. Muita 1950-luvulla rakennettuja julkisia rakennuksia ovat Paloniemen sairaala, Hiiden koulu ja Kanneljärven opisto.

Inventointialueen maisemaa hallitsevat viimeistään 1700-luvun lopulta lähtien viljelyksessä tai niittyinä olleet peltoaukeat. Asutus sijaitsee maiseman reunavyöhykkeillä. Inventointialueen halki kulkee historiallinen Lohjan ja Sammatin välinen maantie, joka rakennettiin yleiseksi tieksi 1830- ja 1840-lukujen vaihteessa varhaisempien kärrypolkujen paikalle. Vanhan maantien linjaus noudattaa nykyistä Paloniementietä Rajaportilta kartanoalueelle, josta se jatkuu kapeampana kylätienä kartanonmäen eteläpuolitse kohti Lylyisten tienhaaraa. Inventointialueen pohjoisreunassa oleva uudempi Sammattiin johtava maantie rakennettiin vuosina 1914-1919.

1.

1. Lohjan ja Sammatin välinen maantie kulki aiemmin Paloniemen kartanoalueen halki. Näkymä koillisesta kohti kartanoa 1900-luvun alkuvuosilta. LM 2921

2. Topografikartta 1800-luvulta. Lohjalta Sammattiin johtavan maantien linjausta on vahvennettu. LM

2.

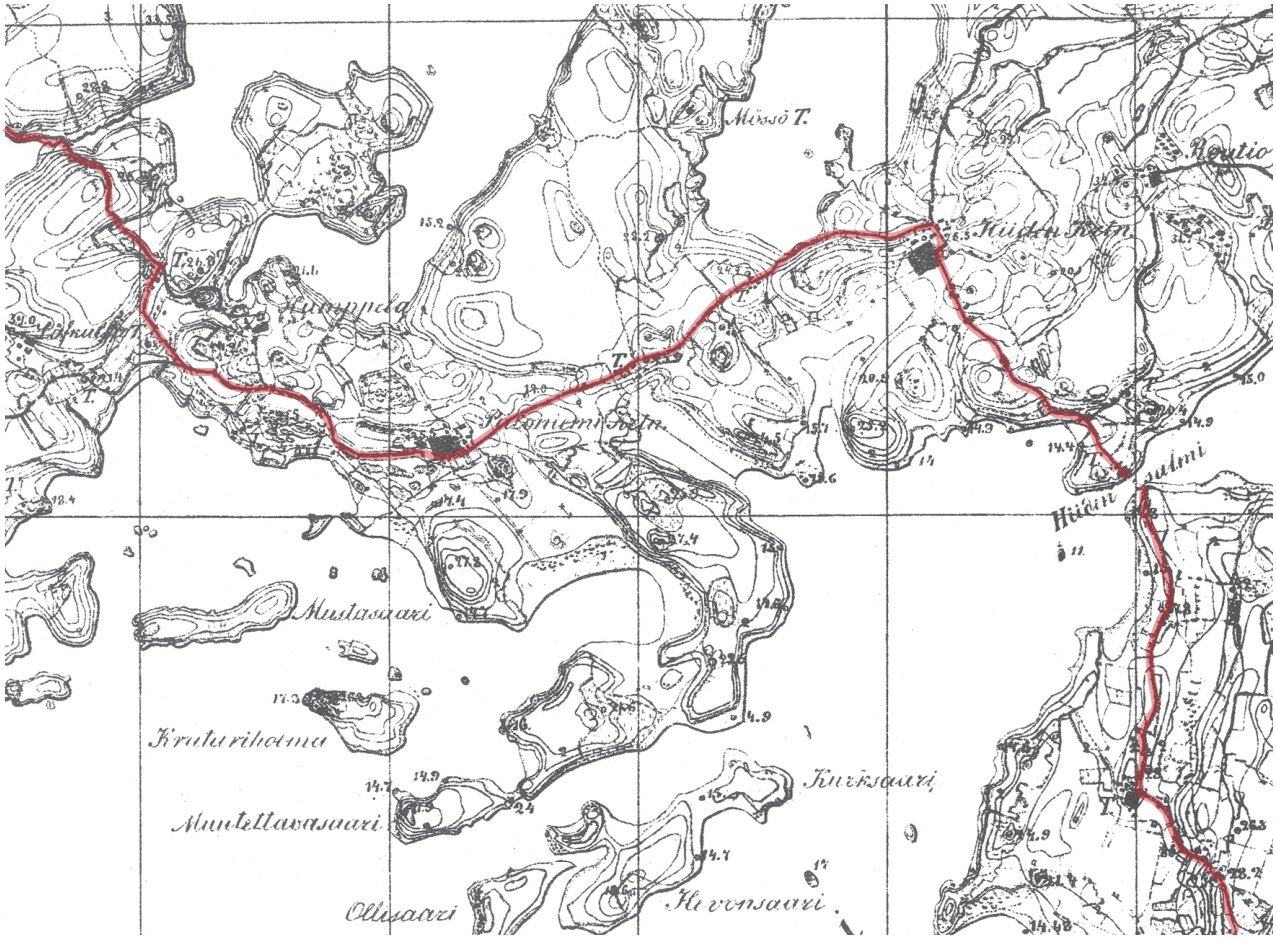

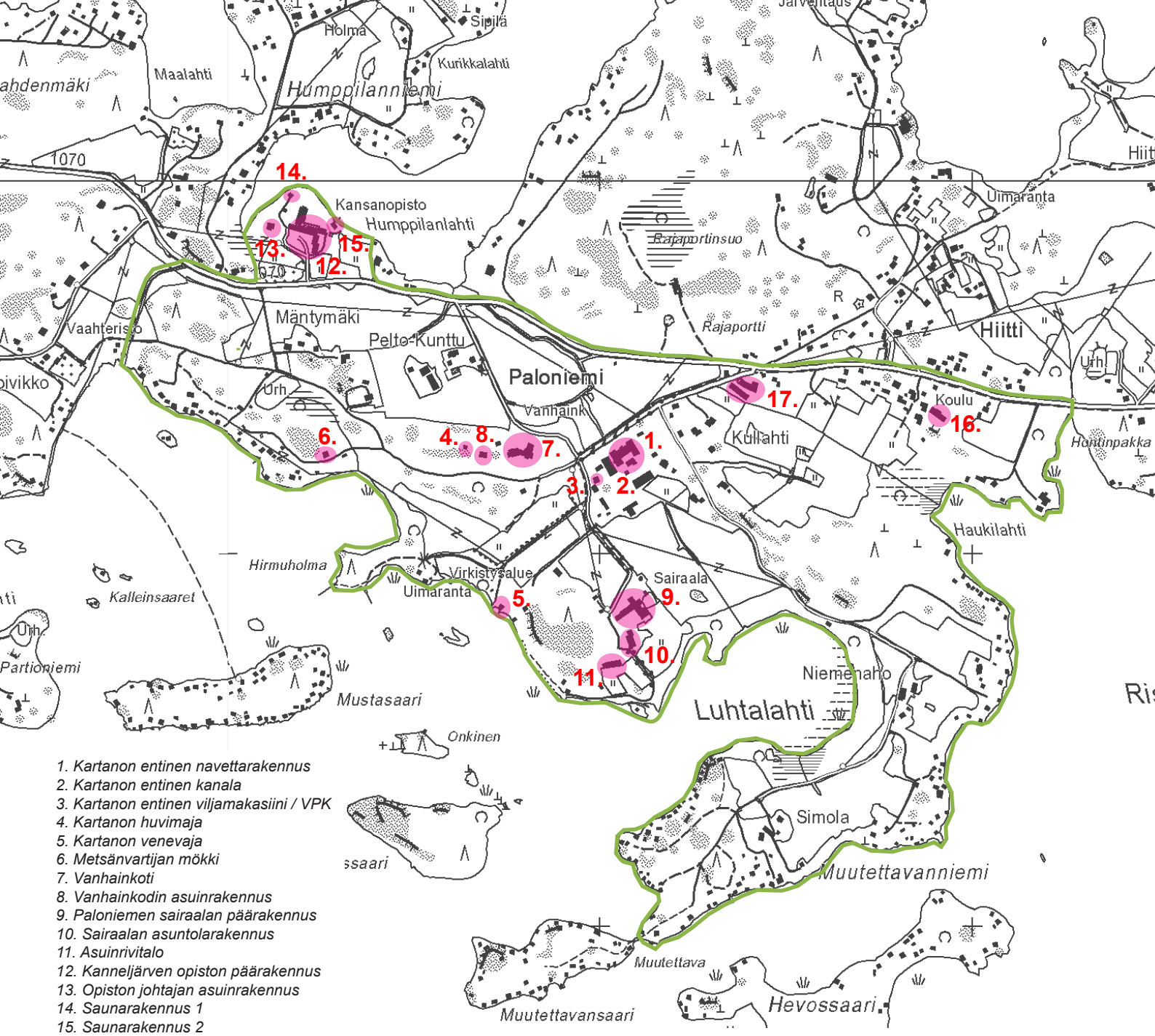

1. Kartanon entinen navettarakennus
2. Kartanon entinen kanala
3. Kartanon entinen viljamakasiini / VPK
4. Kartanon huvimaja
5. Kartanon venevaja
6. Metsänvartijan mökki
7. Vanhainkoti
8. Vanhainkodin asuinrakennus
9. Paloniemen sairaalan päärakennus
10. Sairaalan asuntolarakennus
11. Asuinrivitalo
12. Kanneljärven opiston päärakennus
13. Opiston johtajan asuinrakennus
14. Saunarakennus 1
15. Saunarakennus 2
16. Hiiden koulu
17. Asunto Oy Lohjan Rajakumpu

3. Vanha maantie ja vuoteen 1919 mennessä valmistunut maantie kulttuurimaisemassa. Näkymä Paloniementieltä.

4. Paloniemen uimaranta. Taustalla kartanon venevaja 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta.

INVENTOIDUT KOHTEET

KARTANOALUE, KOHTEET 1-8

Paloniemen kartanoalue sijaitsee keskiaikaisella kyläpaikalla inventointialueen keskivaiheilla. Kartanon vanha päärakennus sijaitsi nykyisen vanhainkodin paikalla ympäristöään korkeammalla kallioharjanteella. Kartanon talouskeskus oli alempana päärakennuksen itä- ja kaakkoispuolella.

Kartanon rakennuskantaa uudistettiin vuosina 1898-1911 omistajavaihdoksen myötä. Kartanon uusi omistaja konsuli Hendrik van Gilse van der Pals rakennutti tuolloin mm. jugendtyylisen päärakennuksen (Eliel Saarinen), puutarhapaviljongin, venevajan, tallin, navetan, viljamakasiinin ja kasvihuoneen sekä useita asuinrakennuksia kartanon työväelle. Rakennusvaiheesta parhaiten ovat säilyneet arkkitehti Eliel Saarisen suunnittelemat huvimaja, venevaja ja metsänvartijan mökki. Osittain muutettuina ovat säilyneet luonnonkivinavetta ja tiilirakenteinen viljamakasiini. Alueelta on purettu mm. raamisaha ja mylly.

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kartanoalueella oli noin 3 ha laajuinen kauppapuutarha ja noin 1 ha laajuinen puisto. Päärakennuksen vieressä mäen laella oli tenniskenttä sekä ”useita huvimajoja” vielä vuonna 1931. Talousrakennusten alueelle rakennettiin tiettävästi vuonna 1927 uusi kanala, joka sijaitsee navettarakennuksen kaakkoispuolella sittemmin asunnoksi muutettuna.

Vanhainkotikäytössä ollut kartanon päärakennus paloi tammikuussa 1950. Nykyinen puiston ympäröimä vanhainkoti valmistui samalle paikalle vuonna 1953 arkkitehtien Kai Blomstedt ja Birger Stenbäck suunnitelmien mukaan.

Toisen maailmansodan jälkeen pääosa kartanon maista jaettiin karjalan siirtoväelle. Talousrakennukset otettiin uuteen käyttöön. Navetta pihapiireineen toimi aluksi kunnan varikkona ja myöhemmin Maakunnan metallin tehdasalueena. Viljamakasiiniin sijoitettiin Paloniemen VPK:n tilat ja entinen kanala muutettiin asuinrakennukseksi. Uusia hallirakennuksia rakennettiin talousrakennusten viereen 1970- ja 1980-luvuilla. Lohjanjärven rantaan sijoitettiin kaupungin uimaranta.

5. *Näkymä kartanonmäeltä kaakkoon kohti talouspihaa 1900-luvun alkuvuosilta. Suurin osa kuvan rakennuksista on sittemmin purettu. LM 54*

6. *Eliel Saarisen suunnittelema jugend-tyylinen kartanon päärakennus. LM 2920*

7. 8.

1. Kartanon entinen navettarakennus

Katuosoite	Paloniementie 38
Kiinteistötunnus	444-439-1-280
Rakennusvuosi	1901
Alkuperäinen käyttö	navetta
Nykyinen käyttö	toimisto- ja varastokäytössä
Suunnittelija	arkkitehti Eliel Saarinen (?)
Kerrosluku	1 + (1)
Perusta	luonnonkivi
Runko	luonnonkivi, tiili, lauta
Kattomuoto	satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	-/minerit
Ulkovärit	harmaa / valk.

Paloniemen kartanon entinen navetta rakennettiin samaan aikaan, kun kartanon rakennuskantaa uudistettiin arkkitehti Eliel Saarisen suunnitelmien mukaan 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Navetan suunnittelijasta ei ole kuitenkaan varmuutta. Rakennuksen lounaispäädyssä ovat rakennusvuosi 1901 ja kartanon omistaneen konsuli Hendrik van Gilse van der Palsin nimikirjaimet.

Luonnonkivi-, tiili- ja lautarakenteinen entinen navettarakennus on satulakattoinen. Rakennuksen molemmissa päädyissä ovat matalammat satulakattoiset siipiosat. Rakennusrunko ja julkisivut ovat melko hyvin säilyneet. Julkisivumuutoksiin lukeutuvat Ikkuna-aukkojen suurentaminen, ilmanvaihtokanavien poistaminen ja katteen muuttaminen aaltopeltikatteeksi. Sisätilat on muutettu teollisuusyrityksen toimisto- ja varastokäyttöön.

Rakennus pihapiireineen oli Lohjan kunnan varikkoalueena 1960- tai 1970-luvuilla. Tiloissa toimivat tuolloin myös rakennuksen nykyisin omistava metallialan yritys (Maakunnan metalli / Mamec Oy) sekä Paloniemen VPK.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuvat:
7. Kartanon entinen navettarakennus on nykyisin teollisuuskäytössä.
8. Rakennuttajan nimikirjaimet ja vuosiluku 1901.

Arkkitehtoninen arvo: 1
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 1
Säilyneisyys: 3
Maisemallinen arvo: 1

9. 10.

2. Kartanon entinen kanala

Katuosoite	Paloniementie 38
Kiinteistötunnus	444-439-1-280
Rakennusvuosi	1927 (?)
Alkuperäinen käyttö	kanala (?)
Nykyinen käyttö	asuinrakennus
Suunnittelija	?
Kerrosluku	1 + (1)
Perusta	betoni (?)
Runko	tiili (?)
Kattomuoto	päistään aumattu satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	rappaus
Ulkovärit	kelt./valk.

Nykyisin asuinkäytössä oleva rakennus on mahdollisesti kartanon entinen kanala, jonka rakennusvuodeksi on mainittu vuosi 1927 (Suomen maatilat I, 1931). Vanhan valokuvan perusteella kanalan paikalla on ollut rakennus jo ennen vuotta 1911.

L-muotoinen rapattu rakennus on tiilirunkoinen. Päistään aumatun satulakaton räystäslinjaa kiertää ulotettu tiilimuuraus. Julkisivussa on runsaasti rappauspinnasta ulkonevia koristeluita ja eri kokoisia, pääosin segmenttikaaripäätteisiä ikkuna-aukkoja. Nykyiset kaksiaukkoiset ikkunat ovat myöhempää perua. Julkisivuja on muutettu myös kaakkoissivun sisäänkäynnin ja sen yläpuolella olevan pulpettikattoisen frontonin osalta.

Rakennus sijaitsee teollisuusalueen keskellä kartanon entisen navettarakennuksen kaakkoispuolella.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuvat:
9. L-muotoinen rakennus on nykyisin asuinkäytössä.
10. Lounaispäädyn koristeellinen julkisivu. LM D5165

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 2
Säilyneisyys: 3
Maisemallinen arvo: 3

11. 12.

3. Kartanon entinen viljamakasiini / Paloniemen VPK

Katuosoite	Paloniementie 50
Kiinteistötunnus	444-439-1-405
Rakennusvuosi	n. 1900 (?) / 1973
Alkuperäinen käyttö	viljamakasiini
Nykyinen käyttö	Paloniemen VPK:n autotalli ja toimitilat
Suunnittelija	? / Insinööritoimisto Timo Oksa Ky
Kerrosluku	2
Perusta	luonnonkivi
Runko	tiili
Kattomuoto	pyramidi
Kate	konesaumattu pelti
Julkisivuvuoraus	-
Ulkovärit	punatiili / sin.

Kartanon entinen viljamakasiini on rakennettu ennen vuotta 1911. Pyramidikattoista tiilirakennusta jäsentävät vaaka- ja pystysuuntaiset ulotetut tiilimuuraukset koristeineen. Alkuperäiset ikkuna- ja oviaukot ovat segmenttikaaripäätteiset.

Vuosina 1972-1973 rakennus muutettiin Paloniemen VPK:n tiloiksi. Muutoksessa ensimmäiseen kerrokseen tehtiin autotallit kahdelle autolle, toiseen kerrokseen tehtiin asuintiloja ja saunatilat. Muutostöiden yhteydessä lisättiin uusia teräsrakenteita ja Siporex-elementtejä, lisättiin lämmöneristystä sekä tehtiin uusia ikkuna- ja oviaukkoja. Vanha tiilirunko säilytettiin kuitenkin suurelta osin.

Rakennus sijaitsee Paloniemen sairaalalle johtavan tien varressa, maisemallisesti merkittävällä paikalla.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuvat:
11. Entisen viljamakasiinin koristeellista tiilimuurausta. Luoteis- ja lounnaissivu ovat parhaiten säilyneet.
12. Viljamakasiini muutettiin VPK:n käyttöön 1970-luvulla. LM 25834

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 1
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 1

13.

14.

4. Kartanon huvimaja

Katuosoite	Paloniementie
Kiinteistötunnus	444-439-1-405
Rakennusvuosi	n. 1900
Alkuperäinen käyttö	huvimaja
Nykyinen käyttö	-
Suunnittelija	arkkitehti Eliel Saarinen
Kerrosluku	1
Perusta	luonnonkivi
Runko	hirsi + lauta
Kattomuoto	satula
Kate	huopa
Julkisivuvuoraus	pystysuora ponttilaudoitus + päre
Ulkovärit	valk. / rusk.

Eliel Saarisen suunnittelema Jugend-tyylinen huvimaja on rakennettu 1800- ja 1900- lukujen vaihteessa. Hirsi- ja lautarunkoisessa ”puutarhapaviljongissa” on luonnonkiviharkkoperustus ja jyrkkä satulakatto. Paviljonki on vuorattu osin pystysuoralla ponttilaudoituksella, osin päreillä. Rakennuksessa on säilynyt runsaasti alkuperäisiä yksityiskohtia ja mm. alkuperäiset jugend-tyyliset ikkunat.

Rakennuksen eteläpäädyssä on sisäänvedetty avokuisti, jota kannattavat neljä profiloitua pilaria. Molemmilla sivuilla ovat frontonit, joiden kattolieve jatkuu kaarevana räystäslinjan alapuolelle. Oviaukkoja on kolmella sivulla. Pohjoispäädyssä olevaa ovea ympäröi suippokärkinen ikkuna. Sen edestä on purettu terassi puukaiteineen. Myös räystäiden päätykoristeet on poistettu. Paanukatto on korvattu huopakatteella. Paviljonki on osittain huonokuntoinen.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuvat:
13. Eliel Saarisen suunnittelema puutarhapaviljonki alkuperäisessä asussaan. LM
14. Räystään koristeelliset puuleikkaukset on poistettu. Paanukatto on vaihdettu huopakatoksi.

Arkkitehtoninen arvo: 1
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 1
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 1

15. 16.

5. Kartanon venevaja

Katuosoite	Paloniementie
Kiinteistötunnus	444-439-1-405
Rakennusvuosi	n. 1900
Alkuperäinen käyttö	venevaja
Nykyinen käyttö	varasto
Suunnittelija	arkkitehti Eliel Saarinen
Kerrosluku	1
Perusta	luonnonkivi
Runko	hirsi
Kattomuoto	satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	pysty ponttilaud.
Ulkovärit	punainen

Paloniemen kartanon venevaja sijaitsee Lohjanjärven rannalla, kartanon vanhan talouskeskuksen lounaispuolella. Venevaja on luonnonkivi-, hirsi- ja lautarakenteinen. Ylinnä oleva lautarakenteinen osa on sivuilta ulospäin työntyvä. Räystään päätykoristeiden osalta muutetun satulakaton katteena on pelti. Alkuperäinen pärekatto on säilynyt kattopellin alla. Rannan puoleisessa päädyssä on ummistettu aukko veneitä varten. Toisessa päädyssä on oviaukko. Julkisivuilla on koristeellisia puuleikkauksia.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuvat:
15. Venevaja nykyisellä uimarannalla.
16. Paloniemen ranta on kuvattu 1900-luvun alun postikortissa. LM 2893

Arkkitehtoninen arvo:1
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 1
Säilyneisyys: 1
Maisemallinen arvo: 1

17.

6. Metsänvartijan mökki

Katuosoite	Paloniementie
Kiinteistötunnus	444-439-1-405
Rakennusvuosi	n. 1900
Alkuperäinen käyttö	Metsänvartijan asuinrakennus
Nykyinen käyttö	?
Suunnittelija	arkkitehti Eliel Saarinen
Kerrosluku	(1) + 1 + (1)
Perusta	luonnonkivi
Runko	hirsi
Kattomuoto	satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	pysty peiterima
Ulkovärit	pun. / valk.

Arkkitehti Eliel Saarisen suunnittelema jugend-tyylinen asuinrakennus rakennettiin alun pitäen metsänvartijan mökiksi. Rakennus sijaitsee kartanoalueen länsipuolella. Rakennuksen jugend-tyylipiirteisiin lukeutuvat pieniruutuiset ikkunat ja koristeelliset ikkunoiden kehyslaudat. Rakennuksen lounaiskulmassa on sisäänvedetty avokuisti, joka on alun perin jatkunut eteläsivulle. Korkean luonnonkivijalan yläpuolella olleet parvekerakenteet on myöhemmin purettu. Satulakaton rakenteita on uusittu, nykyiset räystäät ovat alkuperäisiä lyhyemmät. Ulkoportaat on uusittu. Tiilikate on vaihdettu kuvioiduksi peltikatteeksi 2000-luvun alussa.

Sotien jälkeen rakennuksessa toimi tiettävästi kylän alakoulu.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuva:
17. Entinen metsänvartijan mökki nykyasussaan. Uusimpiin muutoksiin lukeutuu peltikate. Eteläjulkisivun parveke on purettu ennen 1980-luvun alkua.

Arkkitehtoninen arvo:1
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 1
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 1

18.

19.

7. Vanhainkoti

Katuosoite	Paloniementie 65
Kiinteistötunnus	444-439-1-405
Rakennusvuosi	1953
Alkuperäinen käyttö	”Lohjan kunnan kunnalliskoti”
Nykyinen käyttö	vanhainkoti
Suunnittelija	arkkitehdit Kai Blomstedt ja Birger Stenbäck
Kerrosluku	2-3
Perusta	betoni
Runko	betoni + tiili
Kattomuoto	satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	rappaus
Ulkovärit	keltainen

Betoni- ja tiilirakenteinen vanhainkotirakennus valmistui vuonna 1953 paikalle, jossa sijaitsi aiemmin Paloniemen kartanon entinen päärakennus. Massaltaan neljään osaan jakautuvan rakennuksen länsipäädyssä oli alun perin sairasosasto, keskellä nk. ”hoidokkiosasto”, itäpäädyssä johtajattaren asunto ja pohjoissiivessä henkilökunnan huoneita. 2-3-kerroksisen satulakattoisen rakennuksen julkisivupinnassa on hierretty kalkkirappaus. Katettu pääsisäänkäynti sijaitsee lounassivulla. Rakennus on julkisivuiltaan melko hyvin säilynyt. Länsipäädyssä on uudempia parvekerakenteita.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuvat:
18. Vanhainkoti rakennettiin 1950-luvun alussa Paloniemen kartanon palaneen päärakennuksen paikalle.
19. Vanhainkodin pääjulkisivu avautuu etelään.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 2
Säilyneisyys: 1
Maisemallinen arvo: 2

20.

8. Vanhainkoti, asuinrakennus

Katuosoite	Paloniementie 63
Kiinteistötunnus	444-439-1-405
Rakennusvuosi	n. 1930 (?)
Alkuperäinen käyttö	?
Nykyinen käyttö	asuinrakennus
Suunnittelija	?
Kerrosluku	1 + (1)
Perusta	betoni
Runko	tiili
Kattomuoto	satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	slammaus
Ulkovärit	vaal.pun./valk.

Vanhainkodin päärakennuksen länsipuolella on vanhempi, mahdollisesti 1930-luvulla kunnalliskodin tarpeisiin rakennettu tiilirunkoinen asuinrakennus. Satulakattoisen rakennuksen julkisivut ovat slammatut. Pitkien sivujen räystäslinjoja on korostettu rungosta ulkonevalla, nurkkien yli jatkuvalla tiilimuurauksella. Ikkunat ovat kuusiruutuiset.

Vanhainkodin kartassa vuodelta 1952 rakennuksen kohdalla lukee ”mielisairaala”. Rakennusta on kunnostettu edellisen kerran 1990-luvulla. Tiilikate on vaihdettu kuvioiduksi peltikatteeksi.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuva:
20. Asuinrakennus sijaitsee vanhainkodin länsipuolella.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 2
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 2

SAIRAALA-ALUE, KOHTEET 9-11

Lohjan kunta sai alueelleen läntisen Uudenmaan B-mielisairaalan vuonna 1955. Lohjanjärven rannalla sijaitseva 12,5 ha:n tontti erotettiin kunnan omistamasta Paloniemen tilasta. Paloniemen sairaalan rakennutti vuonna 1955 perustettu Länsi-Uudenmaan B-mielisairaalakuntainliitto, johon kuuluivat Karjalohja, Lohjan kauppala, Lohjan kunta, Nummi, Pusula, Sammatti ja Vihti.

Rakennuspiirustukset tilattiin Paloniemen vanhainkodin ja Hiiden koulun suunnitelleelta arkkitehtitoimisto Blomstedt & Stenbäckiltä. Sairaalan päärakennus, henkilökunnan asuinrakennus ja asuinrivitalo valmistuivat vuonna 1959.

Rakennukset sijoitettiin kartanoon aiemmin kuuluneen peltoaukean reunalle. Oman aikansa melko tavanomaista sairaala-arkkitehtuuria edustavat rakennukset ovat hyvin säilyneitä. Rakennukset koostuvat limittäisistä maastonmuotojen mukaan sijoitetuista rakennusmassoista. Sairaalan päärakennusta on myöhemmin laajennettu elementtitekniikalla toteutetulla siipiosalla.

21. *Paloniemen sairaala-alue sijoitettiin 1950-luvulla kartanon peltoaukean laidalle. Näkymä koillisesta.*

22.

23.

9. Paloniemen sairaalan päärakennus

Katuosoite	Paloniementie 52
Kiinteistötunnus	444-439-1-325
Rakennusvuosi	1959
Alkuperäinen käyttö	sairaala
Nykyinen käyttö	sairaala
Suunnittelija	arkkitehdit Kai Blomstedt ja Birger Stenbäck
Kerrosluku	1-4
Perusta	betoni
Runko	betoni
Kattomuoto	pulpetti, auma, satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	rappaus
Ulkovärit	harmaa, valk., punatiili

Betonirunkoinen ”Länsi-Uudenmaan B-mielisairaalan” päärakennus koostuu pulpettikattoisesta kolme- nelikerroksisesta osastosiivestä ja kolmesta matalammasta siipiosasta. Rakennusta on laajennettu myöhemmin kaksikerroksisella kaakkoissiivellä.

Kuvat:
22. Päärakennus koostuu erikorkuisista rakennusmassoista.
23. Lounaispääty.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 2
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 2

24.

10. Paloniemen sairaalan asuntolarakennus

Katuosoite	Paloniementie 52
Kiinteistötunnus	444-439-1-325
Rakennusvuosi	1959
Alkuperäinen käyttö	henkilökunnan asuinrakennus
Nykyinen käyttö	?
Suunnittelija	arkkitehdit Kai Blomstedt ja Birger Stenbäck
Kerrosluku	1-2
Perusta	betoni
Runko	tiili
Kattomuoto	satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	rappaus
Ulkovärit	kelt./valk.

Betoni- ja tiilirakenteinen asuinrakennus rakennettiin alun perin sairaalan henkilökunnan asuinrakennukseksi. Alkuperäispiirustuksiin on merkitty hoitajien makuhuoneet, mieshoitajien makuuhuoneet, pesutiloja, ”seurustelutila” ja talonmiehen asunto. Satulakattoinen asuinrakennus jakautuu kahteen rakennusmassaan, joista pohjoisempi on matalampi siipiosa eteläosan ollessa kaksikerroksinen. Julkisivut ovat rapatut. Rakennuksen ulkoasu on säilynyt pääpiirteissään hyvin.

Kuva:
24. Rapattu rakennus valmistui alun perin henkilökunnan asuinkäyttöön.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 2
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 2

25.

11. Asuinrivitalo

Katuosoite	Paloniementie
Kiinteistötunnus	444-439-1-325
Rakennusvuosi	1959
Alkuperäinen käyttö	asuinrivitalo
Nykyinen käyttö	asuinrakennus
Suunnittelija	arkkitehdit Kai Blomstedt ja Birger Stenbäck
Kerrosluku	1
Perusta	betoni
Runko	tiili
Kattomuoto	satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	rappaus
Ulkovärit	vaal.kelt./valk.

Rinteeseen sijoitettu ketjumainen asuinrivitalo, jossa noin 52 m²:n asunnot ovat limittäin sijoitetut. Tiilirunkoisen satulakattoisen asuintalon ikkunat ovat yksi- ja kaksiaukkoisia.

Kuva:
25. Ketjumainen asuinrivitalo päärakennuksen eteläpuolisessa rinteessä.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 2
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 1

KANNELJÄRVEN OPISTO, KOHTEET 12-15

Kanneljärven Opisto aloitti toimintansa vuonna 1894 Karjalan kannaksella Kanneljärven kylässä nimellä Uudenkirkon Kansanopisto. Talvisodan takia opisto siirtyi joulukuussa 1939 Vihdin pitäjään Uudellemaalle. Opisto sai uudet toimitilat Lohjan kunnasta vuonna 1953, kun nykyiset rakennukset valmistuivat Hormajärven rannalle. Opiston tontti lohkottiin Lohjan kunnan omistamasta Paloniemen tilasta vuonna 1948.

Kansanopiston tilat olivat osittain Lohjan kunnan koulukäytössä vuoteen 1976 (1977) saakka. Nykyisin opistolla on mm. nuorisotyön ja vapaa-aikatoiminnan ammatillista koulutusta. Opistorakennuksessa toimii myös Humanistisen ammattikorkeakoulun Lohjan kampus.

Rakennuskokonaisuuteen kuuluu päärakennus, jossa on sekä opisto- että asuintiloja, johtajan asuinrakennus sekä kaksi rantasaunaa.

26. *Kanneljärven opiston päärakennus.*

27. *Rakennukset sijaitsevat Hormajärven rannalla.*

28. 29.

12. Kanneljärven opiston päärakennus

Katuosoite	Karstuntie 537
Kiinteistötunnus	444-439-1-52
Rakennusvuosi	1953
Alkuperäinen käyttö	opisto- ja asuntolarakennus
Nykyinen käyttö	opisto- ja asuntolarakennus
Suunnittelija	arkkitehti Seppo Hytönen
Kerrosluku	1-3
Perusta	betoni + liuskekivi
Runko	tiili (?)
Kattomuoto	satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	rappaus
Ulkovärit	vaal.kelt. /valk.

Satulakattoinen Kanneljärven opiston päärakennus koostuu erikorkuisista rakennusmassoista. Rakennuksen vanhimpia osia ovat maantien suuntainen opistosiipi, rakennuksen keskellä olevat juhlasali ja ruokasali sekä kahdesta limittäin sijoitetusta kolmekerroksisesta rakennusmassasta koostuva asuntosiipi. Rakennuksen pohjoispuolella on vuonna 1991 valmistunut lisärakennus.

Hyvin säilyneen, julkisivuiltaan rapatun rakennuksen vanhimman osan kivijalka on päällystetty liuskekivillä. Asuntosiiven itäsivua jäsentävät parvekkeet. Rakennusta on kunnostettu eri vaiheissa, mm. 1980-, 1990- ja 2000-luvuilla.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuvat:
28. Kolmikerroksinen oppilasasuntola.
29. Läntinen nk. opistosiipi.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 1
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 1

30.

13. Opiston johtajan asuinrakennus

Katuosoite	Karstuntie 537
Kiinteistötunnus	444-439-1-52
Rakennusvuosi	1953
Alkuperäinen käyttö	johtajan asuinrakennus
Nykyinen käyttö	asuinrakennus
Suunnittelija	arkkitehti Seppo Hytönen (?)
Kerrosluku	1 1/2
Perusta	betoni + liuskekivi
Runko	tiili (?)
Kattomuoto	satula
Kate	kuvioitu pelti
Julkisivuvuoraus	rappaus
Ulkovärit	vaal. rusk/valk.

Opiston johtajalle rakennettu asuinrakennus sijaitsee opiston päärakennuksen länsipuolella olevalla mäellä, joka laskee jyrkästi Hormajärveen. Rapatun asuinrakennuksen ominaispiirteitä ovat jyrkkä satulakatto ja liuskekivillä päällystetty kivijalka. Itä- ja pohjoissivun kulmissa ovat sisäänvedetyt sisääntulokuistit. Rakennuksen itäpuolella on matalampi satulakattoinen siipiosa.

Ensimmäisessä kerroksessa oli alun perin neljä huonetta, kanslia ja keittiö. Toisessa kerroksessa oli neljä huonetta. Rakennuksessa on lisäksi kellarikerros.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuva:
30. Opiston johtajan asuinrakennnus korkealla mäellä. Koillisjulkisivu.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 1
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 1

31.

14. Saunarakennus 1

Katuosoite	Karstuntie 537
Kiinteistötunnus	444-439-1-52
Rakennusvuosi	1953
Alkuperäinen käyttö	sauna
Nykyinen käyttö	sauna
Suunnittelija	arkkitehti Seppo Hytönen (?)
Kerrosluku	1
Perusta	betoni
Runko	hirsi
Kattomuoto	satula
Kate	kuvioitu pelti
Julkisivuvuoraus	-
Ulkovärit	t.rusk./valk

Opiston päärakennuksen luoteispuolella on pieni rantasauna. Hirsirakenteisen satulakattoisen rakennuksen kivijalka on betonirakenteinen. Väriltään mustan saunarakennuksen ikkunoiden puitteet ja profiloidut kehyslaudat ovat valkoiset. Rantasaunaa on kunnostettu myöhemmin. Katteeksi on vaihdettu kuvioitu peltikate.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuva:
31. Päärakennuksen luoteispuolella oleva rantasauna.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 1
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 1

32. 33.

15. Saunarakennus 2

Katuosoite	Karstuntie 537
Kiinteistötunnus	444-439-1-52
Rakennusvuosi	1953
Alkuperäinen käyttö	sauna
Nykyinen käyttö	sauna
Suunnittelija	arkkitehti Seppo Hytönen (?)
Kerrosluku	1
Perusta	betoni
Runko	hirsi
Kattomuoto	satula
Kate	tiili
Julkisivuvuoraus	-
Ulkovärit	t.rusk./valk.

Hirsirunkoinen pitkänomainen saunarakennus sijaitsee Hormajärven rannalla, opiston päärakennuksen koillispuolella. Rannan puoleisella julkisivulla olevan terassin puurakenteet ovat tiettävästi 2000-luvulla rakennetut. Ikkunat on uusittu.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuvat:
32-33. Opiston toinen rantasauna.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 1
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 1

HIIDEN KOULU, KOHDE 16

Hiiden koulu sijaitsee inventointialueen koillisosassa Lohjanjärveen viettävässä rinteessä.

Palojärven kansakoulu aloitti toimintansa tiettävästi Hiiden koulun tontilla vuonna 1906. 1990-luvulla purettu vanha koulurakennus oli hirsirakenteinen ja se sijaitsi nykyisen koulurakennuksen koillispuolella lähellä vuonna 1919 valmistunutta Lohja-Sammatti -maantietä.

Nykyinen koulurakennus valmistui vuonna 1956. Rakennuksen suunnittelivat Paloniemen vanhainkodinkin suunnitelleet arkkitehdit Kai Blomstedt ja Birger Stenbäck. Koulualueeseen kuuluu suurehko hiekkakenttä.

34. *Hiiden puukoulu purettiin 1990-luvulla. Taustalla nykyinen koulurakennus. LM 26382*

35. 36.

16. Hiiden koulu

Katuosoite	Karstuntie 354
Kiinteistötunnus	444-405-1-1
Rakennusvuosi	1956
Alkuperäinen käyttö	koulu
Nykyinen käyttö	koulu
Suunnittelija	arkkitehdit Kai Blomstedt ja Birger Stenbäck
Kerrosluku	(1) + 1
Perusta	betoni
Runko	tiili (?)
Kattomuoto	satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	rappaus
Ulkovärit	vaal.pun./valk.

Koulurakennus on sijoitettu tontille rinteeseen siten, että rakennuksen kaakkoispääty on kaksikerroksinen. Alun perin rakennuksessa oli koulutilojen lisäksi kaksi asuntoa. Sisätiloja on 1980- ja 1990-luvuilla osittain muutettu, mm. toinen asunnoista on otettu koulukäyttöön. Tiilikate on vaihdettu peltikatteeksi.

Rakennuksen säilyminen on suotavaa.

Kuvat:
35. Hyvin säilynyt Hiiden koulu valmistui vuonna 1956.
36. Osittain rinteeseen upotetun koulurakennuksen kaakkoispääty on kaksikerroksinen.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 2
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 2

RAJAKUMPU, KOHDE 17

Paloniementien ja Lohja-Sammatti -maantien varressa oleva Asunto Oy Lohjan Rajakumpu koostuu nelikerroksisesta asuinkerrostalosta ja siihen liittyvästä matalasta liikerakennuksesta. Samaan kiinteistöön kuuluu myös liikerakennuksen lounaispuolella oleva rivitalo. Alun perin alueelle suunniteltiin kaikkiaan kaksi kerrostaloa ja kaksi rivitaloa liikerakennuksen lisäksi, mutta suunnitelmaa ei toteutettu kokonaisuudessaan.

Vuonna 1964 valmistuneessa matalassa liiketilassa oli alun perin Keon myymälä, nykyisin tiloissa toimii Siwa. Keon myymälän viereisissä tiloissa oli alun pitäen neuvola- ja lääkäritoimintaa, joka loppui tiettävästi jo 1960-luvulla.

37. *Keon myymälä alkuperäisasussaan.*

38. *Asunto Oy Lohjan Rajakumpuun kuuluvat liikerakennus sekä asuinkerrostalo ja -rivitalo.*

38. 40.

17. Asunto Oy Lohjan Rajakumpu

Katuosoite	Paloniementie 6
Kiinteistötunnus	444-439-1-182
Rakennusvuosi	1964
Alkuperäinen käyttö	asuinkerrostalo ja liikerakennus, neuvola
Nykyinen käyttö	asuinkerrostalo ja liikerakennus
Suunnittelija	arkkitehti Teuvo Lindfors, Olavi W. Hakala /KK:n arkkitehtiosasto
Kerrosluku	1-4
Perusta	betoni
Runko	betoni (?)
Kattomuoto	pulpetti, satula
Kate	pelti
Julkisivuvuoraus	tiili, minerit, puu
Ulkovärit	punatiili / vaal.vihr / valk.

Pulpettikattoinen asuinkerrostalo jakautuu pohjakaavaltaan kahteen osaan, joista idänpuoleinen osa levenee eteläpäätyä kohti. Asunnot ovat alkuperäispiirustusten mukaan kaksioita.

Kerrostaloon liittyvässä matalammassa satulakattoisessa siivessä on kaksi julkista tilaa, jotka poikittainen ulkokäytävä jakaa toisistaan. Toisessa tilassa oli alun perin neuvolatoimintaa. Päädyn liiketilassa on puolestaan toiminut kauppa rakennuksen valmistumisesta lähtien. Myymälän pohjoissivulla on pulpettikattoinen leveä kattoikkuna. Myymälää on myöhemmin laajennettu länsipäädystään sekä pohjoissivulla olevalla varastotilalla. Suuret ikkunat on osittain peitetty.

Kiinteistöön kuuluva matala asuinrivitalo sijaitsee rinteessä peltoaukean laidalla. Rakennukseen kuuluu kaikkiaan seitsemän asuntoa, joista kaakkoispäädyn asunto on kaksikerroksinen.

Kuvat:
38. Rinteeseen sijoitettu asuinrivitalo.
39. Asuinkerrostalon kaakkoisjulkisivu.

Arkkitehtoninen arvo: 2
Historiallinen / kulttuurihistoriallinen arvo: 3
Säilyneisyys: 2
Maisemallinen arvo: 2

LÄHTEET

ARKISTOT

Lohjan kaupungin rakennusvalvonnan arkisto: rakennuspiirustukset, kartat, paikkatietoaineisto

Lohjan museon kuva- ja karttakokoelma (LM)

KIRJALLISUUS

Alanen, Timo: Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1989.

Hausen, Marika, Mikkola, Kirmo, Amberg, Anna-Lisa, Valto, Tytti: Eliel Saarinen, Suomen aika. Otava, Keuruu 1990.

Jutikkala, Eino, Nikander, Gabriel: Suomen kartanot ja suurtilat I. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 1939.

Kähäri, Matti: Kanneljärven kansanopisto 90-vuotias. Kanneljärven kansanopisto, Lohja 1984.

Lohjan kauppala 1926-1955, toim. Keijo Loimi. Lohjan kauppala, Lohja 1960.

Lohjan rakennetun ympäristön inventointiluettelo. Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus ja Lohjan Museo 2007.

Suomen maatilat I, Uudenmaan lääni, toim. Felix Jonasson, Akseli Kivialho, K. Kivialho. WSOY, Porvoo 1931.

LEHTIARTIKKELIT

Moisio, Teuvo: ”Satavuotias Kanneljärven Opisto”, Kirkhakkinen 2/1994, Lohjan Kotiseututututkimuksen ystävät.

Salonen, Torsti: ”Vanhaa Lohjaa”. Lohjan Uutiset 26.9.1979, 9.7.1980, 25.3.1981, 1.4.1981.

SUULLISET TIEDONANNOT

Projekti-insinööri Heikki Jauhiainen, Lohjan kaupunki / tilapalvelut 24.1.2008